

egységbe foglaló rendszerező elme könnyen megszüntetheti ezeket a fogyatkozásokat.

Sőt az egész tanterv alaphibáján is könnyű segíteni. Az első osztályt előkészítő osztálynak kell tekinteni. Németországban három előkészítő osztály van, ez a praeprandia, s csak három a szeminárium, a tanítóképző. Ez annál könnyebben lehetséges, mert az I. osztályban úgy sincsen oly tárgy, amely speciálisan tanítóképző-intézeti. Ami anyag olyan, hogy a továbbiak szempontjából okvetlenül szükséges, áthelyezhető magasabb osztályba. Így azután az előkészítő osztályba azok mehetnének, akik nem végeztek négy polgári vagy középiskolát, vagy ha végeztek is, de kívánatos, hogy tudásukat előbb rendezzék s kiegészítsék. A tulajdonképeni tanítóképző így azután csak öt osztályú marad. Lényegben e tanterv szerint is az.

Az etikát a végére tenném, hogy a sokféle tanulmányt a tanuló végül mind az emberi életre, s az ethikai cselekvésre vonatkoztatassa, s így jellemének kialakulásához kapjon irányító elveket. Ez előmozdítaná, hogy világnézetét ethikai alapon alakítsa ki.

Ily módomban remélem, hogy az új tanterv nagyban hozzájárul a tanítóképzés tökéletesítéséhez.

Nem szükséges külön kiemelnem, hogy megjegyzéseimben nem vezet más, mint az ügy szeretete, s e megjegyzéseknek nincs semmi személyes vonatkozása, hiszen nem is tudom, kik a javaslat szerzői.

Még vagyok győződve róla, hogy a legnemesebb szándékok vezették őket. Minden sorból kiérzik a lelkesedés, mely őket vezette, s a hibák is ugyanabból a tiszteletreméltó forrásból fakadtak: a tanítóképzés színvonalának emelése az, ami szemük előtt lebegett. Tisztelettel hajtom meg zászlómat törekvéseik és munkájuk előtt. Nagyon örülnék, ha megjegyzéseimmel hozzájárulnék a munka tökéletesítéséhez. Hiszem, hogy az intencióban egyek vagyunk: mindnyájan azt óhajtjuk, hogy a magyar tanítótság a magyar nemzeti műveltség minél hivatottabb terjesztője legyen, s ez a nemzeti műveltség legyen az, mely nemzetünket összefűzi, életeti, fönntartja. Ez a műveltség adhatja vissza mindazt, amit elvesztettünk, ez fogja újra nagyra tenni a nemzetet, s ez mutatja meg, hogy

«Van abban élni hit, jog és erő!»

WESZELY ÖDÖN.

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETEK ÚJ SZERVEZETE.¹

Azért szólaok fel, mert a kérdést új oldalról óhajtanám megvilágítani. Azt a módot, ahogyan az új szervezet megalkottatott, most már kikapcsolom előadásomból, mert idevágó észrevételeimet egy előbbi alkalommal megtettem. Csak egyet kell megismétel-

¹ Az e tárgyról tartott vitauléseken elhangzott felszólalásokat a Magyar Pedagógiának következő száma fogja közölni, addig is azonban közreadjuk itt a Társaság elnökének a vita folyamán való háromszori felszólalását, egybefoglalva és megrövidítve. A szerk.

nem. Ma is fenntartom, hogy a képzők szervezetének ily gyökeres átalakítása sem az 1868. évi XXXVIII. t.-cikkkel, sem az 1915. évi felhatalmazási törvénnyel nem támogatható, mely utóbbi egészen másról szól. Azt is fenntartom, hogy a kormány intézkedése nem számolt kellően a végrehajtás nehézségeivel. Most azonban nem ezekről az előzményekről, hanem magáról az új szervezetről kívánom véleményemet elmondani.

Egyetértek Weszely Ödönnel, hogy az új szervezet nem illeszkedik bele köznevelésünknek, különösen pedig népoktatásunknak rendjébe, mely eddig szinte architektonikusan volt fölépítve: a polgári iskola 4 osztálya + elemi képző 4 osztálya + polgári képző 3 évfolyama + tanítóképző-intézeti tanárképző 2 évfolyama. Az egyes intézmények egymásba fogóztak és szerves kapcsolatban állottak. Ebbe a jól átgondolt rendszerbe éket vert az új tanítóképző, melynek két utolsó osztálya egybeesik a polgári képző első 2 évfolyamával, aminek visszassága szembeötlik. Ha egységes kultúrprogrammról beszélünk, akkor nem szabad úgy eljárunk, hogy egyik kezünkkel fejlesztünk egy intézményt és a másik kezünkkel megbénítunk egy másikat. Mert az az expediens, melyet a miniszter, kísérő rendelete megállapít, hogy t. i. a hat osztályt végzett néptanítók *négy év múlva* (amire szükségkép elfelejtik szerzett ismereteik nagy részét) *egy évig* tanulhassanak még a polgári iskolai tanárképzőben s így képesíttessenek polgári iskolai tanárokká, szerintem komolyan számba nem vehető. Ilyféle suta képzés a polgári iskola mai fokozottabb jelentőségének és előrelátható fejlődésének semmiképp sem felelhet meg, s bizonyára heves ellenzéssel találkozik a polgári iskolai tanárok részéről is.

Kérdés tehát: hogyan tudunk kimenekedni ebből a mostani zsákutcából?

Legegyyszerűbben persze úgy, hogy az egész reformot visszacsináljuk, s csak arra szorítkozunk, hogy a régi 4 osztályú tanítóképző tantervét, mely a maga nemében kitűnően megszerkesztett tanterv volt s csupán az anyag hypertrophiájában szenvedett, alapos revízió alá vesszük.

Ezzel szemben azonban számolnunk kell két körülménnyel. Egyik az, hogy jelen viszonyaink közt bajosan hihető, hogy a miniszter az ő közvetlen elődjének teljes dezavválására rászánhatná magát. Hiszen ilyen dolgokba minálunk mindig belejátszik a politika is. Másodszor, nem lehet tagadni, hogy a tanítók műveltségi színvonalának emelése jelenleg európai kíváncsalom, melynek igrakeznek eleget tenni győző és legyőzött nemzetek egyaránt (Anglia, Németország). Még pedagógiai akadémiákról vagy az összes néptanítóknak egyetemen való képzéséről is beszélnek, nagyobbára persze szocialisták, akik mindent uniformizálni és nivellálni akarnának, holott a természet is, az élet is mérhetetlenül differenciált, s a kultúra is akkor gazdagabb és tökéletesebb, ha nem egyetlen kaptafához igazodik.

Nem tekintve az efféle túlzásokat (melyektől egészen távol állok), a Társaság t. tagjainak figyelmébe ajánlhatnék egy megoldást, mely — úgy vélem — a kátyúba jutott szekeret valamiképen rendes kerékvágásba terelhetné s mely tulajdonképen nem egyéb, mint az Orsz. Tanítóképzőintézeti Tanáregyesület egyik közgyűlésén Félégyházán 1912-ben tartott beszédemben kifejtett tervet.

Feltéve ugyanis, hogy illetékes helyen ragaszkodnak az elemi képző hat osztályához, tervem szerint a képzőt két tagozatra kell osztani: egy négyosztályú alsó és egy kétosztályú felső tagozatra. Az alsó tagozat megadja a leendő néptanító tárgyi képzését, a felső az elméleti és gyakorlati pedagógiai kiképzést. Az első tagozat végén szelekciós vizsgálat tartatik, mely a közműveltség négy főköreire szorítkozik: magyar nyelv és irodalom, magyar történelem, fizika és matematika. A jelölt bizonyosságát adná tehát irodalmi, történeti és természettudományi műveltségének, úgyszintén abban a tárgyban való jártasságának, mely az értelmi fejlettség fokának megállapítására legalkalmasabb. Aki e vizsgálatot sikerrel leteszi, az előtt két út áll nyitva: *vagy* folytatja tanulmányait a képző V. és VI. osztályában s megszerzi a tanítói hivatáshoz szükséges szakszerű képzültséget, melyről a hatodik év befejeztével teendő elméleti és gyakorlati pedagógiai vizsgálaton számol be, *vagy* átlép a polgári képzőbe, ahol három éven keresztül becsületesen elvégzi a szabályszerű tanfolyamot és polgári iskolai tanárrá képesítetik.

Hogy az ilyképen szervezett hatosztályú tanítóképző keretein belül a tanítás anyaga hogyan osztassék el, arról az ügy jelen stádiumában bajos volna nyilatkozni, mert ez hosszabb és igen alapos részletmunkát kíván. A pedagógiai tárgyakra vonatkozóan mégis volna egy tervem, ezt azonban csak mint a lehető egyikét akarom előterjeszteni.

Mindenekelőtt úgy vélem, hogy bizonyos közműveltségi tárgyak a dolog természete szerint a felső tagozatban is tovább folynának. Ezek: hit- és erkölcstan, ének és zené, rajzolás és testgyakorlás. Ennek szükségessége bizonyításra nem szorul.

Az alsó tagozatban viszont már elhelyezést nyerhetne két tárgy, melyeket nemcsak a tanítóképzés, hanem az általános műveltség szempontjából is értékelnünk kell. Ezek: a test- és élettan, úgyszintén a filozófiai propedeutika; amaz a III., emez a IV. osztályba jutna. A test- és élettan körébe vágó ismeretekre a leendő néptanítónak is, de általában minden művelt embernek szüksége van; hasonlóképp a lélektani és logikai tanulmányaim csak előkészítené a jelöltet a felső tagozat pedagógiai tanulmányaira, de jelen esetben egyúttal összefoglalása lehetne mindama pszichológiai és logikai okulásoknak, melyeket a megelőző osztályok összes, e célból hasznosítható tárgyai kínálnak.

A felső tagozat tanulmányi anyagának successiójára nézve kiindulok egy általános didaktikai tételből, melynek igazságát azok, akik iskolában működnek, bizonyára egy értelemmel ismerik; abból a tételből, hogy 4 óra hetenként egy féléven át többet jelent, mint 2 óra hetenként egy egész tanéven keresztül. E megfontolás alapján a felső tagozat két évét négy félévre osztom, s a pedagógiai tárgyak egymásutánját következőképen állapítom meg: az V. osztály első félévében általános pedagógia és didaktika, a másodikban az egyes tárgyak részletes módszertana; a VI. osztály első félévében filozófia története, a másodikban neveléstörténet és iskolai szervezettan. A gyakorlati kiképzés az V. osztály első szemeszterében csak hospitálásokra szorítkoznék, a második félévben, amikor módszertant tanulnak, már gyakorlati tanítás következne és folytatódna a VI. osztály mindkét félévében, lehető nagy óraszámban (amire bőséges idő állana rendel-

kezésre). Ezzel a gyakorlati kiképzéssel léphetne kapcsolatba a gyermektanulmányt. A felső tagozatban nyerhetnének elhelyezést a gazdaságtani, társadalmi és általános erkölcsstani ismeretek is.

E szervezetnek vannak előnyei és hátrányai. A tárgyilagosság megköveteli, hogy az utóbbiakat is feltárjam.

Ezeket sorába tartozik az az elvitathatlan tény, hogy a folyamatos (tehát tagozatlan) tanítóképző keretében korábban érezheti magát a jelölt leendő tanítónak, mint a tagozott intézményben. Az úgynevezett ránevelés, vagyis a néptanítói légkörbe való beleéreztetés bizonyára könnyebben eszközölhető az alsó és felső osztályok intézményes szjelválásztása nélkül. Hogy ezen a bajon lehetne-e és miképen lehetne segíteni, arról talán a gyakorlat emberei nyilatkozhatnának. Nem hagyható figyelmen kívül az a nehézség sem, hogy a tárgyi képzés befejeztével az addig elsajátított ismeretek a felső tagozat két éve alatt veszhetnek szilárdságukból, habár másrészt kétségtelen, hogy a speciális módszertan és a gyakorlati tanítás kellő alkalmat nyújthat a tanultak ébrentartására.

Ezekkel szemben a szervezet előnyei szerintem a következők volnának:

a) A pedagógiai kiképzés a tárgyi képzésre mint alapra támaszkodhatnék. Pedagógiát, didaktikát, módszertant sikeresen tanítani — meggyőződésem szerint — csakis akkor lehet, ha tanítványaink a művelődés anyagában teljesen otthonosak.

b) Azok a tárgyak, melyeknek tanítása a tapasztalat szerint azért járt nagyon kevés eredménnyel, mert túlkorán léptek fel, későbbre maradnának. Test- és élettant nem 14—15 éves, hanem 16—17 éves korban, lélektant és logikát nem 15—16, hanem 17—18 évvel, pedagógiát, didaktikát és módszertant nem 17—18, hanem 18—19 éves korban, filozófia és pedagógia történetét nem 17—18, hanem 19—20 éves korban tanulnának a jelöltek, erettebb ésszel és több tanultsággal.

c) Annak következtében, hogy a szoroson vett pedagógiai tárgyak kivétnének az alsó tagozatból, nagyobb latitúde maradna a közismereti tárgyak anyagának elrendezésére s illetőleg a mostani túltömöttség megszüntetésére.

Az az előny egyébként, hogy a jelölt érettebben (20 éves korban) léphetne életpályájára, a tagozatlan hat osztályú tanítóképzővel is elérhető.

Rá kell mutatnom néhány közelfekvő ellenvetésre is, melyek az általam ajánlott megoldást érhetik:

Egyik az az aggodalom, hogy a fent ismertetett szervezet megvalósítása esetén a jelöltek nem fognak akarni a képző felső két osztályába fellépni, hanem túlnyomó többségben a polgári képzőbe fognak igyekezni. Ez az aggodalom tárgytalanná válik, ha a polgári képzőbe való felvételt szigorú szelekcióhoz és a polgári iskolák tanárszükségletéhez alkalmazkodó igazságos numerus clausushoz kötjük, aminek törvényes akadályja nincsen. Ma is van szelekció, bár — a jelek után ítélve — némileg enyhébb, mint volt még néhány évvel ezelőtt.

A második ellenvetés ez lehet: Ha az a szándék forog fenn, hogy a tanítóképző alsó tagozata csakis a közműveltségi tárgyakra szorítkozzék, vajjon nem lehetne-e ezt a célt akként elérni, hogy a

tanítójelöltek ezt a tárgyi képzést a középiskola négy felső osztályában nyerjék meg s középiskolai érettségi bizonyítvánnyal lépnének a két évfolyamból álló felső tanítóképzőbe, mely esetben tehát a javaslatnak az első négy osztályra vonatkozó része teljesen tárgyitalan volna. E várható ellenvetéssel azért kell foglalkoznom, mert tudomásom szerint a néptanítóknak egy országos testülete valóban erre az alagra helyezkedett. E megoldással szemben teljes ellenzékben érzem magamat; legelőbb is azért, mert a néptanítónak való ránevelés — közismereti részében — egyáltalán nem lehet a középiskola feladata. A középiskolának nem az a rendeltetése, hogy valamire előkészítsen. Továbbá, a középiskola a maga nyolc osztályában adja meg az általános műveltséget, míg a tanítóképző a polgári iskolához csatlakozik. A közműveltség anyagát más szempontból kell feldolgozni a középiskolában, s más szempontból a tanítóképzőben, ahol a népiskolára való vonatkozásoknak sohasem szabad hiányozniok. A kétnemű intézmény rendeltetéséből adódó eme mélyreható különbség mellett azonban még egy másik körülmény teszi az ilyen megoldást aggodalmassá, legalább az én szememben. A tanítóképző pedagógiai főiskolává (akadémiaiává) fog válni, tehát egészen ki fog téríteni igazi hivatása medréből s a tanítójelöltekben jogosulatlan ambíciókat fog kelteni, melyektől a népiskolát, jól felfogott érdekében, mindenkép meg szeretném óvni. Az ilyen túlzás (én annak tartom) sem köznevelésünk multjára, sem jelenlegi viszonyaira, sem magának a népiskolának egészséges fejlődésére nincsen tekintettel. Nem hallgathatom el azt sem, hogy vannak, akik azt hiszik, hogy az ily szervezet sürgetése mögött fizetési és rangfokozatok javítására irányuló, többé-kevésbé önző indítékok rejlenek.

Felmerülhet az a gondolat is, hogy ha a tanítóképzőt két tagozatra osztjuk, nem volna-e a 4+2 helyett jobb 3+3 osztályt szervezni. Ezt sem helyeselhethetem, egyrészt tantervi okokból, melyekre most ki nem terjeszkedhetem, másrészt azért nem, mert ily módon a tanítóképző alsó tagozata minősítés szempontjából inferioritásba kerülne a középiskolával, aminek kedvezőtlen gyakorlati következményei nyilvánvalók.

At kellene ezek után térnem annak a hatosztályú tantervnek bírálatára, amelyet a miniszter társaságunknak véleményezés végett megküldött. Ettől azonban elállok, mert nem tudom, vajjon a közoktatásügyi kormány megmarad-e a hatosztályú szervezet mellett avagy visszatér-e a négy osztályra, esetleg áttér az öt osztályra (amit a rendelet szintén a lehetőségek körébe utal), s vajjon a folyamatos avagy tagozott képzés mellett dönt-e? A tanterv dolgában a Társaság mindaddig véglegesen állást nem foglalhat, míg a szervezet kérdése nincs eldöntve, mert hiszen a szervezethez kell alkalmazkodnia a tantervnek. Ha mégis tanácskozni akarunk a szóban levő «javaslatról», utalok Weszely Ödön kartársam munkálatára, mely részletesen foglalkozik a tantervvel is. Nekem is vannak észrevételeim a leküldött tantervre, de meg akarom jegyezni, hogy a magam részéről mindig kész vagyok némi elnézést tanúsítani tantervek megítélésében, mert hosszú tapasztalatból tudom, mily rendkívüli nehézségekbe ütközik a tantervszerkesztés, és hogy a feladata magaslatán álló tantervkészítőnek is nem egyszer tökéletlen kompromisszumokra kell belenyugodnia. A főbaj az előttünk fekvő tanterv készítésekor

bényomásom szerint az volt, hogy hiányzott az egységesítő eleme. Valószínűleg igen sokan készítették, ami már magában szükségkép rovasára van a munkálat egységes szellemének.

Bocsánatot kérek, hogy mintegy visszaélve elnöki hatalmammal, a rendelkezésünkre álló idő nagy részét magamnak foglaltam le. De az úgy nagyon a szívemen fekszik, s különben is egyike a legfontosabbaknak, melyek köznevelésünk újabb alakulásában felmerültek. Semmi más céloom nem volt, mint hogy tehetségem szerint segítségére legyek azoknak, kikre a kezdeményezés és megvalósítás felelőssége nehezedik.

FINACZY ERNŐ.

IRODALOM.

Buday László: A megcsonkított Magyarország. Budapest, 1921.

Pantheon-kiadás. (K. 8-r., 298 l.) Ára 120 korona.

Azok a remények, amelyekben a rút összeomlás pillanata óta egyformán ringatózott a demarkáción innen és túl levő magyar, a rózsaszínű, egymásnak suttogva továbbadott jó hírek egytől-egyig valótlanoknak bizonyultak, viszont az ellenségeink által kaján örömmel arcunkba vágott rémhírek szinte pontról-pontra beteljesedtek. Reánk diktálták a trianoni békeművet, tetézve még azzal, hogy nekünk kedvező rendelkezéseit senki sem tartja meg, minékünk pedig ellenállás nélkül meg kell tennünk s túrnunk kell azt is, amire még a trianoni fojtogató §-ok sem adnak jogalapot.

Bizony, védtelen nép lettünk, nagy pártfogójú szomszédainknak szabad prédája. Hogy e balsorsot erős szívvel viselhessük, sokszor vissza kell térnünk régi nagyságunk emlékeihez, de hogy fel tudjuk becslülni, mennyit veszítettünk, alaposan kell ismernünk jelen nyomorúságunkat is. Szükséges ez más okból is. A trianoni béke — sajnos — a jelen, a való alap, amelyen állunk, amelyet ismernünk kell, hogy hazánk szebb jövője érdekében munkálkodhassunk. Iskoláink eddig nem vettek tudomást Trianonról. Ez az állapot immár soká nem tartható fenn; ha külső hatalmak ránk nem erőszakolnának is, a magunk érdekében be kell vinnünk Trianont az iskolába. Nem azért, hogy megnyugvást és meghajlást prédikáljunk az új kánonok előtt, melyeknek mindegyik §-ához vérünk vagy verejtékünk tapad, hanem hogy a multnak és jelennek lépten-nyomon való összehasonlításával megtanítsuk a magyar deákat olthatatlan, öntudatos vágyódásra csonkítatlan hazája iránt s a jobb jövőért való céltudatos és szívós munkálkodásra.

Ennek a célnak elérésére elsőrangú vezetőnk lesz Buday Lászlónak a Magyar Tudományos Akadémia Lévay-díjával kitüntetett, fentebbi műve, amely jelenleg az egyetlen, teljesen megbízható, tudományos alapossággal, de világosan megírt könyv a mai Magyarországról; nem nélkülözheti tehát egy tanítói vagy tanári könyvtár sem és mindennap használt kézikönyve kell, hogy legyen minden, földrajzi, társadalmi és közgazdaságtani ismereteket tanító tanárnak.

Az előszóból már megtudjuk, mily munkáról van itt szó. A